

MAGYAR MÁRIA-HIMNUSZOK.

DR. RUPP KORNÉLTÓL.

Még egyetemi tanuló koromban buzdított Gyulai Pál, akkori tanárom, hogy dolgozzam fel a Mária-himnuszok irodalmát. Sok jóakarattal, tanácssal, utasítással is ellátott, hogy ezzel a kevésbé ismert kérdéssel foglalkozzam, de buzdításának, az én kutatásomnak és buzgóságomnak eredménye mindössze egy negyven nyomtatott lapra terjedő értekezés volt, melyet már mint tanár a keszthelyi gimnasium 1889. évi értesítőjébe »A magyar Mária himnuszok« czimen irtam.

Elkészítettem a munka tervezetét, s úgy találtam, hogy a mi Mária-himnusz irodalmunkkal három fázisban kell dolgozni. Az első a kódexek irodalma, a második az 1629-iki nagyszombati zsinattól számított időszak irodalma, a mikor már katolikus részről is elhatározták, hogy egyházi énekes könyveket adnak ki, — a minnek eredménye volt azután a Szelepcsényi és Kisdi-féle *Cantus Catholici*. — a harmadiknak az egész magyar irodalom általános fellendülését vettem fel, vagyis a legújabb kort, a mely már sajátos Mária-himnusz irodalommal dicsekedhetik.

Említett dolgozatomban csak az első részt tárgyalhattam, mert a mi a kódexekben meg van, az hozzáférhető s így feldolgozható is volt, a későbbi kor irodalmának tanulmányozásához azonban sok kutatás, utánjárás és fáradság volt szükséges.

A kutatástól és fáradságtól nem riadtam vissza, azt hittem, hogy ha a sokkal nagyobb német irodalom összegyűjthette az egyházi énekeket, miért ne tehetnék ugyanezt mi is. Elöttem voltak példaképen *Wackernagel*: »Geschichte des deutschen Kirchenliedes«, *Hoffmann*: »Geschichte des Kirchenliedes«, *Daniel*: »Thesaurus hymnologicus«, *Mone*: »Lateinische Hymnen des Mittelalters« stb. stb. czimű munkái, a melyekkel szemben a mi aránylag csekély számú himnuszainkat összegyűjteni nem volna lehetetlen.

E czélből nem csak a nyomtatásban megjelent énekes könyveket igyekeztem tanulmányozni, hanem kéziratok gyűjteményekből is szereztem több százra menő Mária himnuszt.

Mivel időközben arra az eredményre jutottam, hogy nálunk egyes ember magánvállalkozása nem elég egy ilyen nagy és hézagpótló munka megírására, s így arról, hogy a tervezett nagy munka mint egységes és tökéletes egész megjelenhessen, lemondtam, azt hiszem, mégis némi csekély szolgálatot teszek az irodalomnak s azoknak, kik majd egykor a himnuszok irodalmával szerencsésebb körülmények közt foglalkoznak, mint én, ha e gyűjteményből néhány darabot közé teszek.

Az itt közölt himnuszokat a Szent-Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában gyűjtöttem 1890-ben.

Az ott levő Szelepcsényi féle Cantus Catholici 1703-iki kiadásával egybekötve van egy kéziratok énekes könyv, melyet a névtelen szerző 1714. december 28-án fejezett be.

Mindössze huszonöt éneket tartalmaz e gyűjtemény, mely csupa Mária himnusból áll. Van közöttük több latinból fordított ének, négy Mária siralom, azonkívül sok eredeti, ismeretlen kéztől származó himnusz. A szerző a magyar haza sok baja és nyomorúsága, a vallásos szellem hanyatlása, s a nemzetnek »az irigy pogány haragja által elborított« állapotja fölött való keserűségében, a haza »ügyét és jobbitását« a pátronának oltalmába ajánlja.

Az első himnusz czime *Boldog Asszonyrul való Ének* s a »Mint a szép hives« stb. ének dallama szerint éneklendő. A himnusz teljes szövege ez:

Szűz Mária kegyes Anyja, Élő gyözücsnek faia,
Esedezésünk óhajtya, Nemzetünk állapottya:
Kit szintén elbúrta irigy pogány haragia,
Ha Érted Istennek Anyja, reánk óltalmát nem ontja.

Azért vallunk Patronánknak, országunk Tutorának,
Élő kenyér hajóinak, Evezők csillagiának:
Mert kik általad várnak segítséget, azoknak
Mindenekben adatnak, Fiadtul nem hagyattatnak.

Édes Szűz, frigynek szekrénye, Aáron ékes veszszeje,
Igyefogyottak reménye, kegyelemnek Szüléje:
Tehát Hazánknak ügye, hogy Jobbitását vegye,
Engesztelő Fiad engedgye szállyon reánk nagy Ereje.

Mert, hogy Tisztelleted nálunk kissebbedik kit vallunk,
Imé attúl fogva romlunk, eszünkbe vesszük magunk:
Amíg pedig országunk tisztelt, pogány bajnakunk
Győzedelmet nem vett rajtunk, vóltál Istennél óltalmunk.

De mivel vagy még h mi Anyánk, mert éppen egészen el nem hagyánk,
Hozzád méltán folyamodánk, amint sz. István Atyánk:
Kitül régenten tanulánk, hogy még h leszesz Patronánk
Addig remélhettyük hazánk nem omlik, mint romlott ház ránk.
[Amen.]

A másik ének czime: *Más azonrul való ének*, s a gyűjteményben nyomban az előbbi után következik. Hosszabb, mint amaz, s kesergőbb és részletezőbb is amannál. Ebben már nemcsak oltalomért esedezik a patronához, hanem a királynak diadalmat, a hadaknak birodalmat, a népnek hatalmat, a hiveknek bő jutalmat könyörög. Szövege a következő:

Mária Magyarok Anyja, Édes Anyánk,
Christusnak választott Anyja, sz. Pátronánk.
Az Egekbül magos Menybül tekénts reánk,
Imé látod ránk érkezett sok nyavalyánk.

Mária tarcs megh bennünket, imádgj értünk
Vigasztald szívünket Téged kérünk,
Mi országunk nézz romlásunk sz. Aszszonyunk
Fiad által legyen Jóval békességünk.

Mária mostan tekintsd országunkat
Magyarok közt nevezetes fajdat:
Oltalmazd gyümölcsöző bimboiokat
Megh ujítsad s Jóra hozzád gyömüleseket.

Mária nyeri királyunknak diadalmas,
Szűz Anyánk ő Hadajnak bíródalmat,
Kezeinek, szent népének nagy hatalmat,
Elejnek, Hivejnek bő Jutalmat.

Mária szegény Magyaroknak Pátrónája,
Egyedül Édes Hazánknak bizodalma:
Mert, szent István hólta után reád bizta,
Azt akarta és kívánta, légy óltalma.

Esedezzel' szent Fiadnál mi érettünk,
 Nyeri kegyelmet Jézusunknál, Téged kérünk,
 Kik mindenkor tiszta szívvvel esedezünk
 És keserves szókkal hozzád folyamódunk.

Mert egyedül ez világon csak Te voltál
 Ki szent szüzességdben kárt nem vallottál,
 Mert méhedben szent Lélektül fogantattál,
 Ez világon minden Jókkal megh áldattál.

Dicsértessék az hatalmas Atya Isten,
 Dicsértessék az Meghiváltó Fiu Isten,
 Dicsértessék szent Háromság Egy Ur Isten,
 Dicsértessék Szüz Mária ez Énnekb. Amen.

E gyűjtemény után következik egy toldalék a következő megjegyzés kíséretében: *Scriptis in antiquissimo coenobio Sacre Montis Pannoniae Divo Martino dicato Georgius Demetrius Szoszna anno 1710, die 6. Januarii.* Mindössze hat himnusz, köztük a Boldogasszony Anyánk című is. E himnuszokat a nyomtatásban megjelent énekek közt nem találtam, azért az említett »Boldogasszony Anyánk« címűt kivéve közlöm mind az ötöt.

Hymnus in laudem Dei Genitricis.

(Nota: Oh Istennek sz. Annya. etc.)

Magyarország oltalma, szépséges Mária
 Kegyességdbül halgass mi Imádságunkra.
 Az magyar koronát a sz. István király
 Testamentumban hagyot néked az Jézussal.

Romlott sok templomokra, pusztá klastromokra
 Tekints belőle lött sok szép áldozatokra,
 Tekints a sok szüzekre és szerzetesekre,
 Kik Téged dicsérnek az kereszténységre.

Ünnep napodat s bójtet szépen megtartottak,
 Angyali Énekekkel nevedet áldottak,
 Nagy vala hired neved az Magyarországbau
 Nagy Boldog Asszony neved most is az irásban.

Vala nagy böcsületed az kereszténységben:
 Sok szép képeket raktak majd minden mezőben,
 Szüzek, apró gyermekek, férfi, asszony népek:
 Sok megszentelt vitézek Tégedet tisztelnek.

Volt Estvéli, hajnali, déli harangozás :
 Hogy ez által is lenne nevednek nagy áldás,
 Olvasója mindennek volt gyakran kezében :
 Lelki rósábúl fontak koronát fejekben.

Csak kevesen maradánk, jutánk árvaságra,
 Mert így jár, ki nem vigyáz Jó Testamentomra,
 Áldás Szentség, dicsőség az Atya Istennek,
 Jézussal szent Lélekkel, szóplütelen Szűznek. Amen.

Más Azonrul, u. a. Nótára.

Magyarország nagy Asszonya,
 Mennynek s földnek királynéja,
 Hozzád ohajtók gyámola, Édes Anyánk
 Bánkódók vigasztalója, oh Pátrónánk.

Kérünk nagy bizodalommal,
 Szent fogantatásod által
 Az te születésed által Édes Anyánk
 És nevelkedésed által, oh Pátrónánk.

Angyal üdvözlése által
 És szűzen szülésed által
 Alázatosságod által, Édes Anyánk,
 Felmagasztaltatásod által oh Patronánk!

Az hét Epeséged által
 Az te hét örömid által,
 Te nagy méltóságod által, Édes Anyánk,
 És az hét fájdalmid által oh Patronánk.

Tekints az te oltalmodra
 Bizott magyar országodra :
 Kinek nyargalia mezeit, Édes Anyánk,
 Ellenség fogyattya Népét, oh Pátrónánk.

Te városid uj Tanítók
 Dögleletes oltárrontók
 Magok egymást párt ütással, Édes Anyánk,
 Erőtlenitik veszéllyel, oh Pátrónánk.

Luthert és Calvinust dicsirik,
 Szent István hitit kik nevetik :
 Szent Lászlónak szent Imrének, édes Anyánk.
 Nincs böcsüllője ezeknek, oh Pátrónánk.

Az Áldozat ünnep üllés,
 Megh szünt a régi böjtölés,
 És a régi aitatosság, Édes Anyánk,
 Szeretet és irgalmasság, oh Patrónánk!

Méltán szenvedünk sok csapást,
 Sok pusztulást és kárvallást,
 Ez soldgya az ujj vallásnak, Édes Anyánk,
 Az hit elszakadásának, oh Pátrónánk!

Az hitben válagatásnak,
 Szabadságra lázadásnak:
 De vagyunk még oh Mária, Édes Anyánk,
 Magyarország Patronája, kegyes Dajkánk.

Azért mutasd kegyelmedet,
 Oltalmazd te hivedet;
 Nyeri irgalmat népeidnek, Édes Anyánk,
 Az te magyar Nemzedetnek, oh Patrónánk!

Egészséges jó Napokat,
 Mennyei sok áldásokat,
 Hogy az ájtatosságot, Édes Anyánk,
 És isteni szolgálatot oh Patrónánk.

Országodban plántálhassák
 Azután Christust láthassák,
 Nyeri az Anyaszentegyháznak, Édes Anyánk,
 Győzedelmet királyunknak oh Patrónánk.

Országodban békességet,
 Igaz hitben egygyességet,
 Igaz hitet, szeretetet, Édes Anyánk.
 Tisztességet és bőséget oh Patrónánk.

Mária Jézusnak szerelmes Anyja,
 Magyarország gondviselő asszonya:
 Járully eleiben Istennek, Édes Anyánk,
 Nyeri gratiat népednek, oh Patrónánk!

Mária szüz anyaságod tekintetes,
 Régen magyarok közt nevezetes.
 Tekints reánk most kedvessen, Édes Anyánk,
 Hogy hozzád járullyunk hiven, oh Patrónánk!

Végy békességben hazánkban,
Egységben városunkban:
Kövessünk Téged untalan, Édes Anyánk,
Mindörökké mennyországban, oh Patrónánk!

Más Ad B. M. Virginem.

Üdvözlégy nagy Anya, Magyarok Asszonya,
Bűnösek oltalma és fő szószóllóia:

R. Vigyázz Reánk Édes Anyánk,
Régi Magyaroknak kedves Patrónája!

Te az Atya Istent magadhoz haitottad
És a fiú Istent méhedben hordoztad:

R. Vigyázz reánk etc.

Szent Lélek Istentül méhedben fogadtál
Azért e világra Te nagy kincset hoztál.

R. Vigyázz reánk etc.

Nyerhecz szent Fiadnál sok Jókat minékünk
Ne hadgy azért kérünk könyörülly rajtunk.

R. Vigyázz reánk etc.

Törüld el elsőbben lelkünknek sok szennyét,
Azután hozd jóra országunknak fényét.

R. Vigyázz reánk etc.

Szent István királyrul a te hív szolgáladrul
Emlékezzél meg, hogy hagyott Patronájul.

R. Vigyázz reánk etc.

Szent László király is Téged igen tisztelt,
Szent Rosariummal mikoron ő harczolt,

R. Vigyázz reánk etc.

Szent Imre herczeg is tisztassággal tisztelt,
Mikor néki jedzett mátkájával nem élt.

R. Vigyázz reánk etc.

Most is te kis Nyájiad kik földén nyavalygunk
Sóhajtozó szóval tehozzád kiáltunk

R. Vigyázz reánk etc.

Mutasd meg nekünk is magadat Anyánknak,
Valamint az előtt régi magyaroknak.

R. Vigyázz reánk etc.

Az Eretnökségből tisztics ki Hazánkat
Sok szítok átokbul az Magyarországot.

R. Vigyázz reánk etc.

Mert addig nem lészen boldogul az dolgunk,
Valameddig az bűn uralkodik rajtunk.

R. Vigyázz reánk etc.

Ez vesztette régen Sodomát s Gomorrát,
Ez predállya most is a szép magyar Hazát.

R. Vigyázz reánk etc.

Oh azért Nagy Anyánk s Édes szép Pátronánk
Könyörülly mi raitunk s hozz ki bűnbül bennünk

R. Vigyázz reánk etc.

Te Irgalmasságnak hivatal s vagy Anna,
Mutasd hát Jó voltod oh Egek asszonya!

R. Vigyázz reánk etc.

Magyarok nagy Anna, Egek fényes Napia,
Hasson bé te hozzád a mi szavunk hangia,

R. Vigyázz reánk etc.

Mert soha nem hallatott, ki benned bizott,
Hogy az megszegyenült vagy el hagyattatott.

R. Vigyázz reánk etc.

Sőt inkább mindenkor nyert irgalmasságot,
Ki téged segítségül hitt s boldogságot,

R. Vigyázz reánk etc.

Te szent István királyt szerencsésé titted,
Régi magyarokat táborban vezérlted.

R. Vigyázz reánk etc.

Mikor kupa ellenharczot indítottatott
S annak az ő feje karóban vonyatott

R. Vigyázz reánk etc.

Szent László királyt is szerencsésé titted,
Az Tatárok ellen Kőrös vize mellett,

R. Vigyázz reánk etc.

Most is azért hol mi Ellenségink vadnak,
Ne szenvedd, hogy itt tovább uralkodgyanak.

R. Vigyázz reánk etc.

Ezek fölett pedig a szép Menyországot
Nyerd meg magyaroknak örök boldogságot

R. Vigyázz reánk etc.

Hogy Te veled együtt a mi Istenünket
Örökkön örökké dicsérhessünk menyben,

R. Vigyáz reánk etc.

Más Azonrul. Notae ejusdem.

Menyország Asszonya, Bóldog Szűz Mária,
Isteni malasztal tellyes Kristus Anyja.

R. Édes Anyánk légy Pátronánk
Halálunk óráján reánk vigyázó Dajkánk.

Te vagy az Tengernek fényes szép csillaga,
Bünösek világa és nagy vigassága.

R. Édes Anyánk etc.

Te néked szolgálnak mennyei Angyalok,
Tégedet dicsirnek földi sok állatok,

R. Édes Anyánk etc.

Te malasztal tellyes vagy Egek Asszonya,
Tengeren evezők ragyogó csillaga,

R. Édes Anyánk etc.

Te öröktől fogva már el választattál
Az mennyei jókban bé is szollittattál.

R. Édes Anyánk etc.

Üdvözlégy Szenteknek felnyilt tág kapuja,
Élőknek szent Anyja, Jákobnak csillaga,

R. Édes Anyánk etc.

Légy kérünk gyámolunk és mi oltalmazónk,
Te szent Fiad előtt mennyekben szószóllónk,

R. Édes Anyánk etc

Mutasd meg a Jezust áldott sz. Fiadat,
Add lássuk valaha te bóldogságot

R. Édes Anyánk etc.

Te vagy Angyaloknak szent és fő királnéja
Árváknak gyámola, tisztaságnak háza,

R. Édes Anyánk etc.

Magyar Mária-himnuszok.

Te vagy bűnöseknek könyörülő Anyya,
Az magyar Országnek fő nagy Patronája,
R. Édes Anyánk etc.

Mert Szent István király Néked ajánlotta,
Halála óráján ez országot s hadta.
R. Édes Anyánk etc.

Hogy lennél Pátronánk, kik Te benned bizunk,
Víg örömmel néked szép Éneked mondunk,
R. Édes Anyánk etc.

Hozzád fohászkodik azért ami szívünk,
S Tégedet szépen kér mi szegény nemzetünk.
R. Édes Anyánk etc.

Ne hadgy kérünk ne hadgy aztot elpusztulni,
Pogány kézben esni és bűnben merülni.
R. Édes Anyánk etc.

Mert tudgyuk az jóknak vagy kegyelmes Anyya,
Téged segítségül hívük nagy Asszonya.
R. Édes Anyánk etc.

Nem is hallattatott az öröktül fogva,
Hogy kik benned biztak, elhagyattak volna.
R. Édes Anyánk etc.

Adgyad azért lássunk valaha mennyekben
A sz. Angyalokkal a magas Egekben.
R. Édes Anyánk etc.

Szabadítsd meg országunk sok Ellenségektül
Mentsd meg az töröktül s rút Eretnekségtül.
R. Édes Anyánk etc.

Rontsd meg Ellenséginknek kemény haragiát,
Te szentséges neved káromló szándékját.
R. Édes Anyánk etc.

Üdvözlégy mégis üdvözlégy Jézus Anyya,
Az magyar Nemzetnek régi Pátrónája.
R. Édes Anyánk etc.

Ének Boldog Asszonyrul.

Emlékezzél Asszonyunk, gyöngé Liliomunk
 Királyunk ajándékán és testamentomán,
 Az ki árva magyarokat öszül maradt fiaidat
 Te néked adott vala s hagyott vala.
 Hogy lenne reájok néked gondod,
 Oltalmaznád mint te sajátitod
 Oh Mária, oh Mária!

Magyarország oltalma: kegyes Pátronája,
 Fön van szép titulusod pénzünkön le írva
 Azért szánynyad szép virágunk, jó illatu Narcisusunk,
 Ez földön légy szószollonk, gyámolitonk,
 Szent Fiad szép Jézus színye előtt
 Kinél szüzességed nagy kedvet tölt
 Oh Mária, oh Mária.

Látod rútul rongálnak minket Eretnekek,
 Tégedet káromlanak és szólnak mérgeket:
 Te szent szüzességed ellen, mint ő ellenségek ellen
 Forallyák: az ördögök Luczipere,
 Hogy minket rútul el veszhessenek
 Te ellened nyelveskedhessenek,
 Oh Mária, oh Mária. Amen.

Mindezen himnuszok tisztán magyar jellegűek, forrásuk a mély bizalom és hit a Patrona Hungariae hathatós támogatásában, anyai oltalmában; a remegés és féltés felkiáltásai, a veszendőnek hitt vallás és ország megmentéséért feltörő sóhaj és imádság mindegyik. Írójuk nemcsak a Szent-István óta hagyományos pártfogásra hivatkozik, hanem elősorolja a Patrona támogatására vonatkozó s a néphitbe átment legendákat, s erősen bizik abban, hogy az ő pártfogása a vallásujítók »rút megrongálásától« megvédi a pusztulásnak induló magyar hazát.

E himnuszok tehát, ha a XVII. század végéről valók is, véleményem szerint régebb keletűek lehetnek, mint azt az egyes vonatkozások mutatják. Írójuk mindenesetre csak másoló lehetett Honnan másolta le, egyelőre el nem dönthetjük, legfeljebb hozzátétel alapján állapíthatnók meg.